

A nyelv és nyelvművelés jelen helyzete Vajdaságban

Hódi Éva - 2021. 03. 06.

A 2015–2020 közötti időszakban Vajdaságban a magyar nyelv hivatalos, jogi helyzetét illetően nem sok változás történt. A nyelvhasználat lehetőségeit a korábban meghozott rendelkezések szabályozzák, amelyek jelenleg is érvényben vannak. Hogy ezek betartása illetve betartatása közel se teljes, arra igen sok példát tudnánk felhozni. Időről időre egyes településeken fellobban a „táblaháború”, melynek során a települést jelző tábla magyar nyelvű feliratát festékszóróval lefűjják. A közelmúltban ismét újabb esetekről hallhattunk, s a tudósításokban közzétett képek tanúsága szerint arra is volt példa, hogy a települést jelző tábla minden feliratát lefestették, s így egyáltalán nem látszott a helység neve. Az internetolvasók kedélyét igen felborzolta az az eset is, mely arról tudósított, hogy egyes tankönyvek magyar nyelvű szöveget cirill írásmóddal jelentettek meg. Aki látott már ilyet, azt se tudja, sírjon vagy nevéssen, annyira hajmeresztően néz ki az ilyen egyveleg, melyet kibogarászni is alig lehet. Legalább ennyire hihetetlen és képtelen, hogy egyáltalán hogyan fordulhat elő ilyen eset. A „táblafestés” nyilván egyének vagy kisebb csoportok ellenséges véleménynyilvánításaként felfogható, de a tankönyvek nyelvezete – és tartalma, sőt teljes egésze – annyi kézen keresztül megy, míg végre napvilágot lát, hogy szinte elképzelhetetlen, hogy nem tűnt fel senkinek. Mindenesetre jogorvoslati lehetőségek vannak, ezekkel bizonyára élnek is a kompetens fórumok, intézmények, önkormányzatok, pedagógus szervezetek. Arra viszont egyelőre nincs

lehetőség, hogy az egyetemi felvételi vizsgákat anyanyelven tegyék le a jelentkezők, ez pedig könnyebbséget jelentene a felvételiző diákok számára.

A magyar nyelv helyzete tehát az utóbbi években a hivatalosság szintjén nem sokban változott, mégis úgy érezzük, hogy olyan folyamatok, társadalmi mozgások következményeivel kell számolnunk, amelyek a magyar nyelv súlyát, jelentőségét, a nyelvhasználat körét kedvezőtlen módon befolyásolják. Elsősorban az utóbbi években számottevő mértékben növekvő, és egyelőre megállíthatatlannak tűnő elvándorlási, kivándorlási folyamatra gondolhatunk. A magyar népesség fogyó számával együtt jár a magyarul beszélők számának csökkenése is. Ez önmagában is kedvezőtlenül hat az anyanyelvhasználatra, csökkenti súlyát, használati körét, kiterjedtségét, gyakorta ellehetetleníti, feleslegessé teszi a korábbi években nagy fáradsággal és sok munkával elért eredményeket. A kiharcolt magyar nyelvű iskolai tagozatok diák nélkül maradnak, önmagukat szüntetik meg. Hogyan is lehetne korábbi létszámban fenntartani iskolai osztályokat, ha a tanulók létszáma pár év alatt a felére csökken? Vagy könnyen belátható, hogy mekkora lehet a magyar nyelv térvesztése egy olyan településen, ahol a korábbi évek gyakorlatától eltérően nem lehet egy-egy osztályt megnyitni az általános iskola felső tagozatában, 5-8. osztályig, mert összesen a négy évfolyamon csak 7 (!) diák van. A mindennapi életben is érezhető e kivándorlási tendenciának a hatása. A korábban szinte teljesen magyar nyelven beszélő településeken érezhetően változik a mindennapi nyelvhasználat. Az „utca nyelve”, az üzletek, a bevásárlóhelyek nyelve az újonnan betelepülő lakosság, az új alkalmazottak nyelvéhez igazodik spontán. Mintha még a koronavírus is ellenünk dolgozna: kinek van kedve a nyelvi jogait érvényesíteni vásárlás vagy ügyintézés közben és értetlenkedni az alkalmazottal, amikor mindenki azon van,

hogy minél előbb elintézzé, amit kellett, és sürgősen távozzon a vírusveszélyes zárt térből...

A vajdasági magyar nyelvhasználók körében azonban minden kedvezőtlen körülmény ellenére is jól érzékelhetően jelen van az igény az anyanyelv helyes használatára. Az anyaországban tapasztalható tendenciától eltérően a nyelvhasználók nem bánják, nem érzik sérelmesnek a nyelvhelyességre vonatkozó észrevételeket. Valószínűleg azért, mert a hiányosságok okait a hátrányos körülményekben keressük, és nem az egyén válik célponttá olyan okok miatt, amelyekért nem ő a felelős. Jó lenne a továbbiakban is megőrizni ezt a pozitív hozzáállást, és nagy tapintattal kezelni a kérdést.

A vajdasági magyarság körében a nyelvművelésnek nagy hagyománya van. Az előzmények még az 50-60 évvel ezelőttre nyúlnak vissza. Az anyaországban az akkoriban mozgalom jellegű nyelvművelés azóta igencsak visszaszorult, sőt mintha manapság egyenesen szalonképtelen lenne nyelvműveléssel foglalkozni. Vajdaságban azonban – noha a mozgalom jelleg itt is megszűnt – mind a mai napig érezhető a nyelvművelés iránti igény. Az adai Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok 2020-ban ünnepelte fennállásának ötvenedik évfordulóját. E jeles évforduló önmagában is jelzi a nyelvművelés megbecsülését, a nyelvművelő munka iránti keresletet. Közösségi támogatás, érdeklődés nélkül ugyanis nem tudott volna fél évszázadot átélni, különösen kisebbségi helyzetben egy anyanyelvvél foglalkozó rendezvény.

Az utóbbi éveket áttekintve azt állapíthatjuk meg, hogy a vajdasági nyelvhasználat vonatkozásában a nyelvművelő munka jelenléte, szerény keretek között, de folyamatosan érzékelhető. Ez a munka ünnepi hangsúllyal az évenként megtartott Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok során nyilvánul meg, melyhez hozzájárul a 28 éve működő Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület folyamatos évi tevékenysége,

nyelvi játékok, nyelvi pályázatok, könyvbemutatók, ünnepi megemlékezések és számos más tevékenység formájában. Pár évvel ezelőtt megalakult a Kossa János Nyelvművelő Egyesület is, mely azóta fontos nyelvművelő tevékenységet fejt ki. A vajdasági nyelvművelő munkáról tanúskodnak az újságokban, hetilapokban folyamatosan megjelenő nyelvművelő írások. Az utóbbi öt évben is sikerült megjelentetni minden évben a Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok éves kiadványát (1). 2015-2020 között több nyelvműveléssel foglalkozó könyv is napvilágot látott, ami kisebbségi körülmények között jelentős eredménynek tekinthető (2).

A vajdasági magyar nyelvművelés, noha szerény keretek között működik, de ambiciózus célokat tűzött ki magának. A nyelvhelyességi problémák mellett tágabb értelemben is foglalkozik az anyanyelvet érintő aktuális kérdésekkel, felvetésekkel. Tanácskozásokon anyaországi és hazai nyelvészek közreműködésével az utóbbi öt évben, 2015 óta olyan aktuális kérdések kerültek előtérbe, mint a nyelv határai, a nyelvi norma, a nyelvi kultúra és nyelvi viselkedés, a nyelv és etika, nyelvhasználati változások, 2020-ban pedig a nyelvművelés időszerűsége. A konkrét nyelvhelyességi kérdésekkel foglalkozó megnyilatkozások, rendezvények, vetélkedők pedig a napi szinten érzékelhető nyelvi jelenségeket, újításokat vagy hiányosságokat vizsgálják helyesírási, szövegértési, szókészleteti változások és még számos más szempontból.

A nyelvművelés a vajdasági magyar nyelvhasználat vonatkozásában igen jelentős szerepet játszik. Ezt a szerepét a továbbiakban is célszerű fenntartani, sőt megerősíteni. Legközvetlenebbül a nyelvművelés révén tudunk eljutni a nyelvhasználóig. Életkortól, társadalmi hovatartozástól és minden más tényezőtől függetlenül ily módon bárkit meg

lehet szólítani. A mai magyar nyelvben annyi változás jelent meg az utóbbi években, amelyekre oda kell figyelni, miközben folyamatosan követni kell a kisebbségi körülmények között jelentkező sajátosságokat. Ez utóbbit talán egy új konkrét példával is szemléltethetnénk. A számítógépes világban címek, alcímek vagy más kiemelések esetében az ún. bold betűtípust használjuk. Ennek az angol megnevezésnek, mely tulajdonképpen egy megvastagított betűt jelöl, több változata is előfordul a mindennapi beszédben. Írják-mondják kövér betűnek, a legelterjedtebb magyar megnevezés szerint azonban félkövér betűnek hívják. Errefelé viszont igen sok esetben hallottam, hogy zsíros betűnek nevezték. Érdeemes lenne utánajárni, hogy a zsíros betű megnevezésnek milyen a hatóköre, az elterjedtsége, és csak véletlenszerűen vagy következetesen nevezik-e így errefelé.

Az utóbbi öt év általános társadalmi jellemzőit és nyelvi, nyelvhasználati sajátosságait átgondolva arra a következtetésre juthatunk, hogy új stratégiára van szükség a vajdasági magyarság anyanyelvi jövőjét illetően. A megváltozott körülmények – kivándorlás, szülőföld-elhagyás, népességcsökkenés, betelepülés és betelepítés, társadalmi strukturális változások, a visszaköltözés kilátástalansága – közepette a korábbi törekvések egy része okafogyottá vált, más esetben a súlypontok áttolódtak: már nem ott van a fő gond, ahol korábban. Új problémák jelentek meg, s olykor még ezek tudatosításáig, számbavételéig sem jutottunk el. A mostani körülmények között hogyan lehetne új magyar tagozatok megnyitására harcolni, ha még a meglévő helyek sincsenek betöltve? Nem sok realitása van sajnos az anyanyelven történő teljes egyetemi képzés megvalósításának se, főleg akkor, ha számba vesszük, hogy diplomás fiatalok tömegesen hagyják el szülőföldjüket, és nem tudják hasznosítani diplomájukat. Jelenleg nem a

többségi nyelvbe való beolvadás, az asszimiláció a legaggasztóbb probléma, sokkal inkább az anyanyelvi beszélők számának drasztikus csökkenése. Az elvándorlás nemcsak hogy érinti a magyar nyelvhasználók számát, de mintha éppen a fiatal és gyakran jól képzett, diplomás, magyarul igen magas szinten beszélő fiatal generációk lennének az elvándorlási hullám „célcsoportjai”. Könnyen belátható, hogy ez a tendencia meglehetősen kedvezőtlen a társadalom struktúrája, de a kisebbségi körülmények között élő magyarság anyanyelvi kilátásai szempontjából is. Ilyen helyzetben igen nehéz feladat a kisebbségi anyanyelvű értelmiség jövőjének és a jövő anyanyelvű értelmiségének biztosítása, ami pedig kulcsfontosságú kérdés a megmaradás szempontjából.

Az elmúlt öt év tapasztalatai alapján okkal érezhetjük úgy, hogy a jelen helyzet minden jó szándékú és pozitív lépés ellenére a nyelvhasználat szempontjából aggodalomra ad okot. Az anyanyelv őrzésére, ápolására, megtartására irányuló korábbi, gyakran heroikus erőfeszítések érzékelhetően még más társadalmi helyzetben születtek, s az utóbbi években megváltozott viszonyokra mielőbb hatékonyan kell reagálni. Az anyanyelvi megmaradás és fejlődés érdekében az új helyzetnek megfelelő cselekvési stratégiákat kell kidolgozni, vagy a régieket a jelen körülményeihez kell igazítani.

A nyelvművelés egyike lehet e nyelvvédő tevékenységi formáknak, kiindulva abból, hogy széles társadalmi rétegeket tud megszólítani, folyamatosságával, rugalmasságával, közvetlenségével reflektálni tud a már meglévő és az újonnan megjelenő nyelvi sajátosságokra, változásokra, az anyanyelvhasználat fontosságának tudatosításával pedig komoly identitásmegőrző szerepet tölt be. Éppen ezért a nyelvművelés szerepét és jelentőségét célszerű lenne növelni

és új feladatkörökkel bővíteni, E civil keretek között folyó tevékenység hathatós segítsége és egyik megnyilvánulási formája lehetne a jelen helyzetre reflektáló aktuális stratégiai célkitűzéseknek, amelyekre a megváltozott társadalmi körülmények között mielőbb szükség van.

Hivatkozások

1.

A nyelv határai. Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok, Ada, 2015. október 8., 9., 10., (Szerk.: Hódi Éva) Ada, 2016., Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület

A nyelvi norma. Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok, Ada, 2016. október 13., 14., 15., (Szerk.: Hódi Éva) Ada, 2017., Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület

Nyelvi kultúra – nyelvi viselkedés. Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok, Ada, 2017. október 12., 13., 14., (Szerk.: Hódi Éva) Ada, 2018., Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület

Nyelvhasználati változások napjainkban. Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok, Ada, 2018.. október 11., 12., 13., (Szerk.: Hódi Éva) Ada, 2019., Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület

Nyelv és etika. Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok, Ada, 2019. október 24- 25., (Szerk.: Hódi Éva) Ada, 2020. Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület

A nyelvművelés időszerűsége. Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok, Ada, 2020. október 15-16., (Szerk.: Hódi Éva) Ada, 2020. Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület

2.

Hódi Éva: Még egy kis nyelvi tücsök és bogár, Ada, 2016., Széchenyi István Stratégiakutató Társaság

Molnár Csikós László: Fókuszban a nyelv (A magyar nyelv kapcsolatai), Újvidék, 2018., Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete

Hódi Éva: A nyelvi hadszíntér, Ada, 2018., Széchenyi István Stratégiakutató Társaság

Molnár Csikós László: A nyelvi műveltség viszonylatai, Újvidék, 2020., Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete

Hódi Éva: Újabb nyelvi tücsök és bogár. Ada, 2020., Széchenyi István Stratégiakutató Társaság

A szerző: Hódi Éva, tanár, könyvtáros, a Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület elnöke (1993–), több nyelvművelő munka szerzője, e-mail: hodievaerzsebet@gmail.com.

Nincs hozzászólás!

Your Email address will not be published.

Save my name, email, and website in this browser for the next time I comment.

This site uses Akismet to reduce spam. [Learn how your comment data is processed.](#)

© 2025 e-nyelvmagazin.hu. All rights reserved.